

Den økonomiske krise har betydet flere studerende

Af Tony Maarsleth Kristensen, Michael Drescher, Britt Gyde Sønnichsen, Laust Hvas Mortensen og Elias Stapput Knudsen

Siden 2005 er antallet af personer i gang med en gymnasial uddannelse, erhvervsuddannelse eller videregående uddannelse steget markant med knap 128.000 personer. I den samme periode har dansk økonomi været igennem en krise, hvor beskæftigelsen faldt med mere end 150.000 personer i kølvandet på finanskrisen.

De dårlige konjunkturer kan have betydet, at flere personer valgte at gå i gang med en uddannelse frem for at søge et arbejde og nogle personer kan have forlænget deres uddannelse på grund af de dårlige beskæftigelsesmuligheder. Denne analyse undersøger, hvor meget den økonomiske udvikling kan forklare af det stigende antal studerende.

Analysens hovedkonklusioner:

- Næsten halvdelen eller ca. 61.000 personer af stigningen i antallet af studerende mellem 15 og 39 år kan forklares med, at der er kommet flere unge i befolkningen.
- Den økonomiske udvikling siden 2005 skønnes at forklare godt 31.000 personer eller ca. en fjerdedel af stigningen i antallet af studerende mellem 15 og 39 år.
- Den økonomiske udvikling har især påvirket uddannelsessøgningen blandt mænd i starten af 20'erne.
- Udover den demografiske og økonomiske udvikling skyldes det stigende antal studerende også andre forhold, fx er der blevet flere internationale studerende i Danmark.
- Analysens resultater er baseret på en række forudsætninger, og resultaterne skal derfor tolkes med forsigtighed.

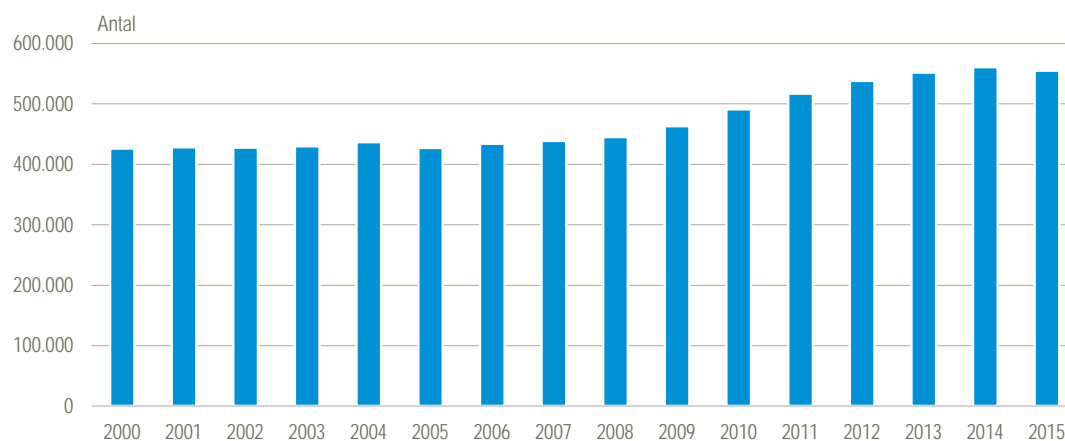
Udvikling i antallet af studerende

Flere studerende siden 2005

Siden 2005 er antallet af personer, som er i gang med en gymnasial uddannelse, erhvervsuddannelse eller videregående uddannelse steget med knap 128.000 personer, hvilket svarer til en stigning på 30 pct. Det er særligt fra 2008 til 2014, at antallet af studerende er steget. I denne periode steg antallet af studerende med 115.000 personer. Det seneste år fra 2014 til 2015 er antallet af studerende dog faldet en anelse igen, jf. figur 1.

Grundskolen er obligatorisk for alle, og først efter grundskolen kan man vælge, om man vil fortsætte i uddannelsessystemet. Af den grund ses der kun på udviklingen for personer i gang med en gymnasial uddannelse, erhvervsuddannelse eller videregående uddannelse. I resten af analysen omtales disse personer under ét som personer i uddannelse eller som studerende.

Figur 1 Personer i gang med en gymnasial uddannelse, erhvervsuddannelse eller videregående uddannelse

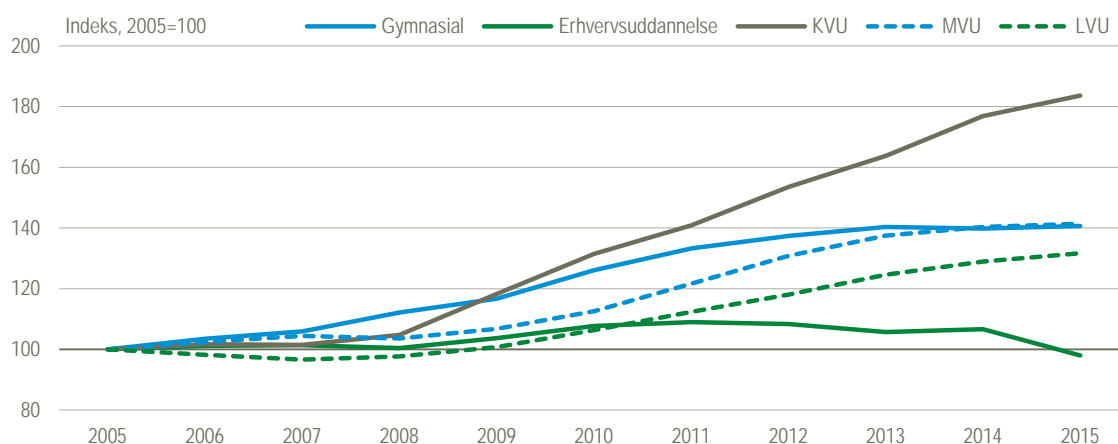

Anm.: Antallet af personer i gang med en uddannelse er opgjort pr. 1. oktober det pågældende år. Der er et mindre databrud i statistikken fra 2004 til 2005. Forberedende uddannelser indgår i opgørelsen over personer i gang med en uddannelse. I Elevregistret, som er datagrundlaget til denne analyse, er der ikke tal for antal personer i gang med en ph.d (forskeruddannelse) i 2015. For 2015 anvendes derfor tal for ph.d-registret.

Stigningen i antallet af studerende ses inden for de fleste uddannelsesretninger (gymnasial, kort, mellemlang, bachelor og lang videregående uddannelse samt forskeruddannelse), mens antallet af personer i en erhvervsuddannelse har været nogenlunde uændret siden 2005, jf. figur 2. Den uændrede udvikling i erhvervsuddannelserne i samme periode, hvor de fleste øvrige uddannelsesretninger er steget, kan hænge sammen med, at det har været svært at øge antallet af praktik- og uddannelsespladser.

En forudsætning for stigningen i antallet af studerende er, at uddannelsesinstitutionerne kan tilbyde uddannelsespladser i takt med at efterspørgslen øges (dvs. at flere vælger at gå i gang med en uddannelse). Hvordan udbuddet af uddannelsespladser påvirkes af den demografiske og økonomiske udvikling, er dog ikke belyst i denne analyse.

Figur 2 Personer i gang med en gymnasial uddannelse, erhvervsuddannelse eller videregående uddannelse for delt på uddannelsesstype

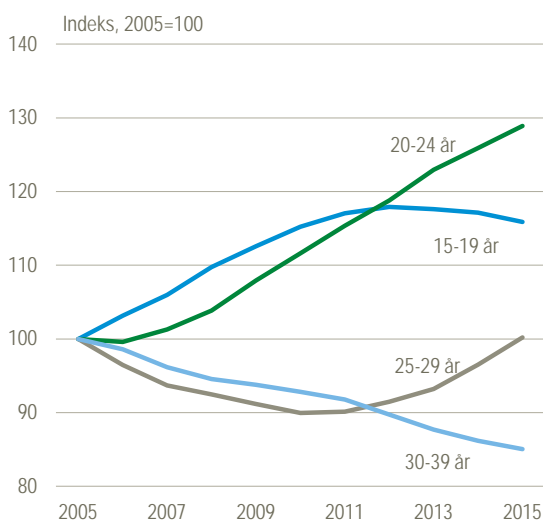
Anm.: Udviklingen i forberedende uddannelser er ikke vist i figuren. Gymnasiale uddannelser er inklusiv adgangsgivende uddannelsesforløb. KVVU=kort videregående uddannelse. Mellemlang videregående uddannelse (MVU) er inklusiv bachelor. Lang videregående uddannelse (LVU) er inklusiv ph.d.

Demografisk og økonomisk udvikling

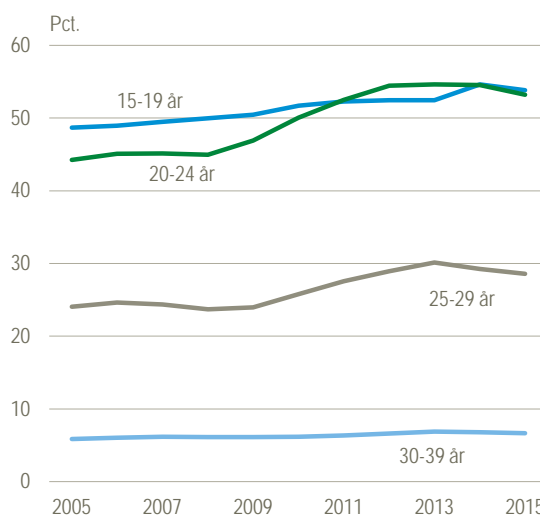
Det stigende antal studerende kan skyldes flere unge

Siden 2005 er antallet af 15-19- og 20-24-årige i befolkningen steget, jf. figur 3. Det stigende antal personer i uddannelse skal ses i sammenhæng med dette, men stigningen skyldes ikke kun flere 15-24-årige i befolkningen. Andelen af 15-19- og 20-24-årige i uddannelse er også steget henover de seneste ti år. Blandt de 25-29-årige er andelen i uddannelse ligeledes steget, mens den har været nogenlunde uændret for de 30-39-årige, jf. figur 4.

Figur 3 Antal personer i befolkningen fordelt på udvalgte aldersgrupper

Figur 4 Andel af befolkningen i gang med en uddannelse fordelt på udvalgte aldersgrupper

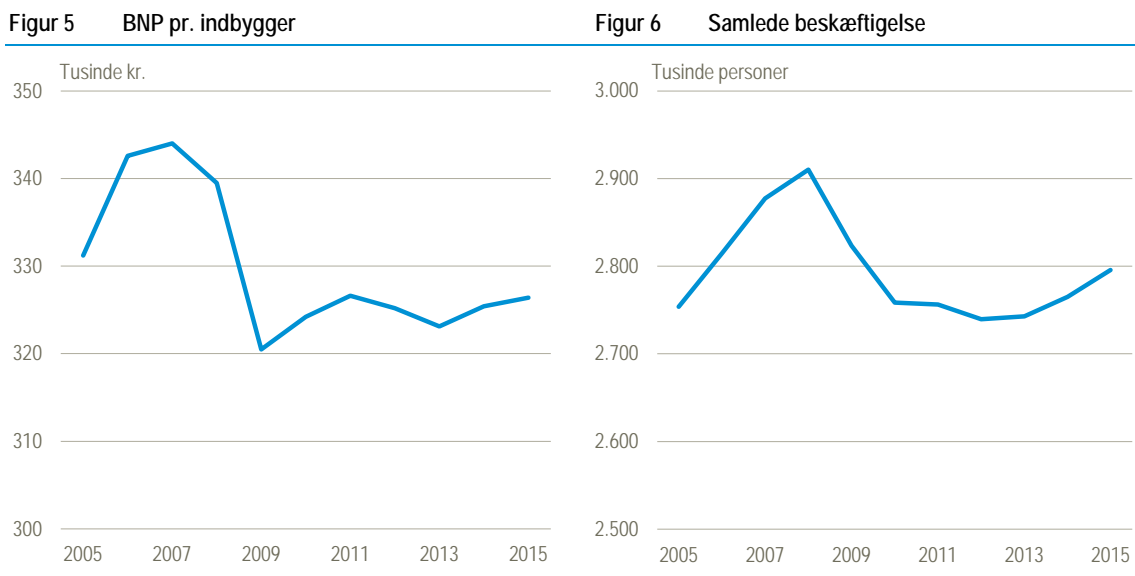
Anm.: Til og med skoleåret 2013 er alderen i uddannelsesstatistikken opgjort pr. 31. december, mens alderen fra skoleåret 2014 opgøres pr. 30. september. Denne ændrede aldersopgørelse giver nogle mindre forskydninger i de betragtede aldersgrupper.

Stigningen i antallet af studerende er sket i en periode med krise og lavkonjunktur

Som vist ovenfor, har antallet af personer i uddannelse særligt været stigende fra 2008. Det betyder, at den største stigning er sket i en periode, hvor dansk økonomi var i krise og efterfølgende lavkonjunktur.

Den økonomiske aktivitet faldt i både 2008 og 2009 i kølvandet på den internationale finanskrise. Alene i 2009 faldt den økonomiske aktivitet (målt ved BNP pr. indbygger) med mere end

5 pct., jf. figur 5. Den økonomiske krise påvirkede også arbejdsmarkedet, hvor beskæftigelsen i 2009 og 2010 samlet set faldt med omkring 150.000 personer. De efterfølgende år var der en beskedent vækst i dansk økonomi, og de seneste år har beskæftigelsen også været stigende, jf. figur 5 og 6.

Nogle opgiver at søge arbejde i dårlige tider

Analysen af hvor meget den økonomiske udvikling påvirker antallet af studerende, tager udgangspunkt i teorien om såkaldte *discouraged workers* ("den modløse arbejder"), som beskriver en bestemt type af konjunkturadfærd i arbejdsstyrken.¹

Når familieforsørgeren rammes af ledighed, kan det betyde, at andre familiemedlemmer bliver aktivt jobsøgende og bidrager til en udvidelse af arbejdsstyrken i konjunkturedgange, hvilket betegnes som en konjunkturmodløbende effekt. Omvendt er jobsøgningen vanskelig, når konjunktoren er dårlig. Det kan betyde, at nogle personer mister modet og opgiver at søge job, således at arbejdsstyrken reduceres i nedgangstider. Dermed bliver arbejdsudbuddet konjunkturmedløbende.

Mange studier af den samlede arbejdsstyrke viser, at de konjunkturmedløbende effekter dominerer, og det er blevet almindeligt at bruge begrebet *discouraged worker* om effekten på arbejdsudbuddet.

Boks 1. Årsager til stigningen antallet i af studerende – *discouraged worker*-effekt

Discouraged worker-effekter, som estimeres i analysen, kan sammenfattes i følgende model:

$$\Delta \frac{UU_j}{U_j} = k_j \cdot \Delta \frac{Q}{U} + R_j ,$$

hvor U er den samlede befolkning, UU er antallet af personer under uddannelse, Q er den samlede beskæftigelse i aldersgruppen 15-39 år og R er den uforklarede del af ændringen i antallet af studerende. Suffikset j angiver den gruppe af studerende, som er i fokus. Den kan være fx være forskellige aldersgrupper eller mænd og kvinder. De samlede effekter på personer i uddannelse findes således:

$$\sum_t \Delta UU_j = \underbrace{\sum_t k_j \cdot \Delta \frac{Q}{U} \cdot U_j}_{\text{økonomisk udvikling}} + \underbrace{\sum_t UU_{j,-1} \cdot \frac{\Delta U_j}{U_{j,-1}}}_{\text{demografisk udvikling}} + \underbrace{\sum_t R_j \cdot U_j}_{\text{uforklaret ændring}} ,$$

¹ Se fx Dagsvik J. K., Kornstad T. og Skjerpen T (2010) "Labor force participation and the discouraged worker effect". Statistics Norway, Research Department. Discussion Papers No. 642.

Faktoren k angiver discouraged worker-effekten, dvs. hvordan antallet af personer under uddannelse afhænger af beskæftigelsen. Hvis faktoren er negativ, svarer det til, at de unges uddannelsesadfærd har en konjunkturmedløbende effekt på arbejdsudbuddet, hvilket vil sige, at de unge i økonomisk dårlige tider søger mod uddannelse og mindsker arbejdsudbuddet, mens de i gode tider vælger at indgå i arbejdsudbuddet. Hvordan den demografiske udvikling påvirker antallet af studerende, udregnes ved at fremskrive antallet af studerende i en given aldersgruppe med den relative ændring i aldersgruppens størrelse. Den uforklarede ændring opfanger øvrige forhold, som påvirker antallet af studerende. Fortolkningen af de samlede effekter forudsætter, at uddannelseskapaleteten udbygges i takt med at efterspørgslen efter uddannelser øges.

Modellen estimeres ved hjælp af en såkaldt OLS-regression. Analysen tager højde for, at det kan tage tid at komme i gang med en uddannelse. Det vurderes, at den økonomiske udvikling påvirker antallet personer i uddannelse med en tidsforsinkelse på 1-2 år. For aldersgruppen 15-39 år fås en negativ koefficient $k = -0,325$ med en standardafvigelse på 0,078. Estimatet er hermed statistisk signifikant og ligningen opfylder i øvrigt de krav, der normalt stilles til en OLS-regression. For detaljer om den estimerede model henvises til metodenotatet "Analyse af uddannelsesaktiviteten", som kan læses [her](#).

Discouraged worker-effekten forklarer en væsentlig del af stigningen i antallet af uddannelsessøgende. Estimatet k viser, at hvis beskæftigelsen målt ved andelen af befolkningen i beskæftigelse falder med et procentpoint, vil andelen af befolkningen i uddannelse stige med 0,325 procentpoint. Der er estimeret ligninger for 1-årige alderstrin mellem 15 og 39 år. De estimerede koefficienter, k_j for alderstrinene er anvendt til at fremskrive antallet af uddannelsessøgende fra 2005 til 2015. Estimationsligningens variabler er andele af befolkningen, og den demografiske udvikling indgår hermed i den estimerede koefficient.

Analysens resultater, særligt effekten af den økonomiske udvikling på antallet af studerende, er baseret på en række forudsætninger, og resultaterne skal derfor tolkes med forsigtighed.

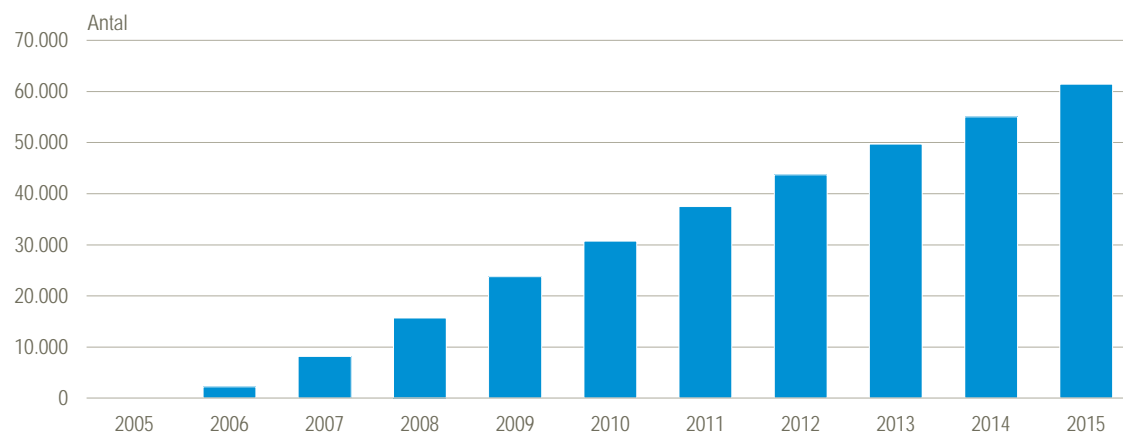
Det kan være en forenkling at forklare udviklingen i antallet af studerende alene ved demografisk og økonomisk udvikling. Udbuddet af uddannelsespladser, reformer af uddannelserne og overførelsesindkomsterne er eksempler på andre forhold, som kan påvirke antallet af personer i uddannelse.

Det skal desuden bemærkes, at personer kan have bevæget sig fra beskæftigelse til uddannelse af årsager, der ikke har noget at gøre med den økonomiske krise. Tilbageslaget i beskæftigelsen kan være forstærket af gode uddannelsesmuligheder, og at uddannelse på langt sigt kan skabe grundlaget for øget vækst og øger beskæftigelsesmulighederne. Der er med andre ord både tale om, at beskæftigelsen påvirker uddannelsesaktiviteten, og at uddannelsesaktiviteten påvirker beskæftigelsen.

Næsten halvdelen af stigningen kan forklares ved den demografiske udvikling

Selvom det stigende antal studerende ikke kun skyldes flere unge, forklarer den demografiske udvikling alligevel en stor del af stigningen i antallet af personer i uddannelse. Næsten halvdelen, svarende til godt 61.000 personer, af stigningen fra 2005 til 2015 i antallet af 15-39-årige i gang med en uddannelse kan forklares ved den demografiske udvikling, jf. figur 7.

Figur 7 Den demografiske udviklings bidrag til stigningen i antallet af studerende mellem 15 og 39 år

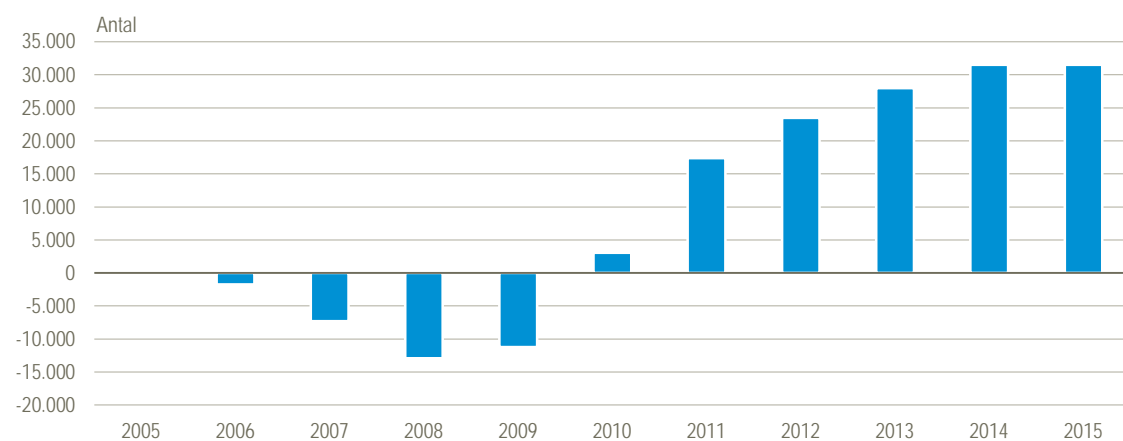
Den økonomiske udvikling kan forklare ca. 25 pct. af stigningen i antallet af studerende

Resultaterne af analysen viser, at der er en negativ sammenhæng mellem antallet af unge i uddannelse og beskæftigelse, jf. boks 1. De unges uddannelsesadfærd har således en konjunkturmedløbende effekt, hvilket vil sige, at de unge i økonomisk dårlige tider søger mod uddannelse og mindsker arbejdsudbuddet, mens de i gode tider vælger at indgå i arbejdsudbuddet.

Den økonomiske udvikling, som målt ved udviklingen i beskæftigelsen, skønnes at forklare godt 31.000 personer eller ca. en fjerdedel af den samlede stigning i antallet af studerende mellem 15 og 39 år fra 2005 til 2015, jf. figur 8.

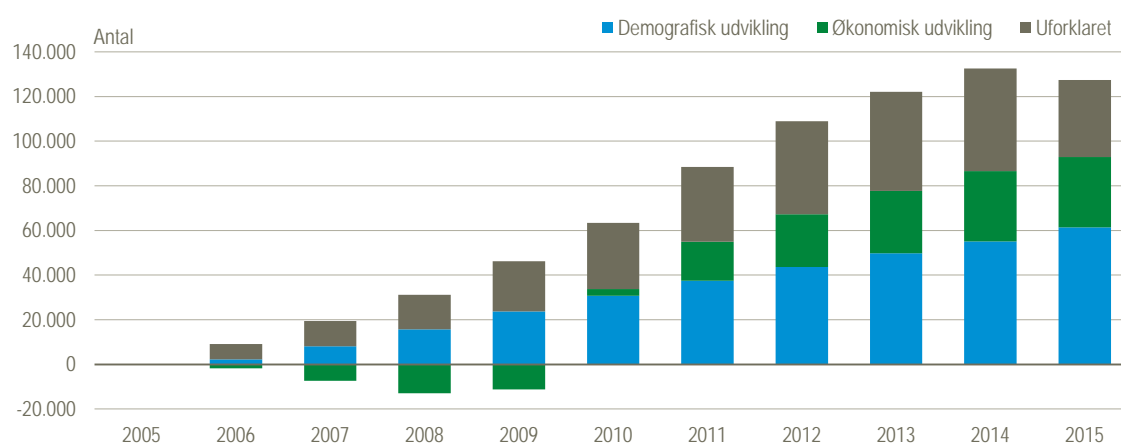
I perioden fra 2006 til 2009 var der isoleret set et negativt bidrag fra den økonomiske udvikling til stigningen i antallet af studerende. Det negative bidrag afspejler, at antallet af studerende reagerer med en vis forsinkelse i forhold den økonomiske udvikling, og årene forinden var kendetegnet ved en periode med højkonjunktur.

Figur 8 Den økonomiske udviklings bidrag til stigningen i antallet af studerende mellem 15 og 39 år

Den demografiske og økonomiske udvikling forklarer til sammen ca. $\frac{3}{4}$ af stigningen i antallet af studerende. En $\frac{1}{4}$ af stigningen eller ca. 34.000 personer kan således ikke forklares af disse to forhold, jf. figur 9.

Figur 9 Dekomponering af stigningen i antallet af personer mellem 15 og 39 år i gang med en uddannelse fordelt på forklaringsbidrag

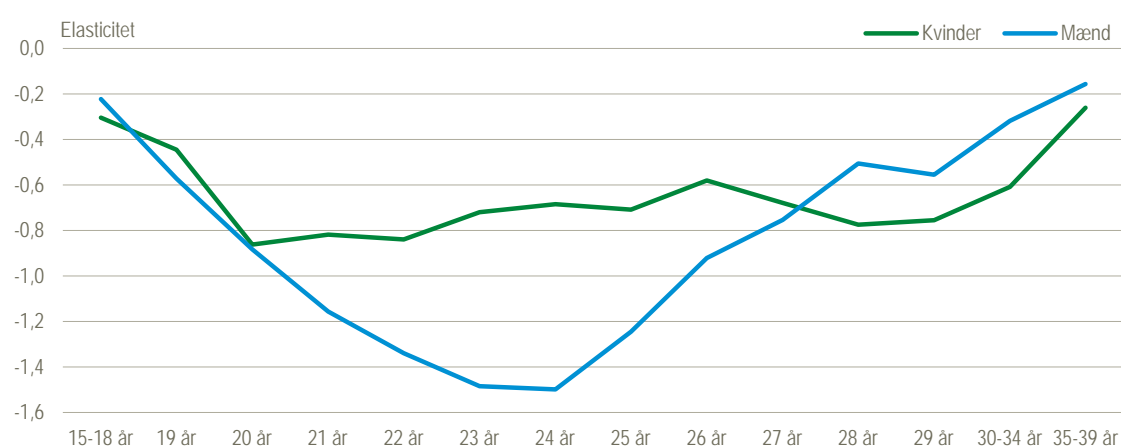

Mænds uddannelsessøgning er mere påvirket af den økonomiske udvikling end kvinders

Figur 10 viser, hvordan uddannelsessøgningen blandt mænd og kvinder fordelt på forskellige aldersgrupper påvirkes af den økonomiske udvikling udtrykt ved såkaldte elasticiteter. Det ses, at mænds søgning mod uddannelserne på tværs af de fleste aldre påvirkes mere af den økonomiske udvikling end kvinders.

Mænd i starten af 20'erne er mest påvirket af den økonomiske udvikling, og det er også her, hvor forskellen mellem mænd og kvinder er størst. Fx er elasticiteten for 24-årige mænd, som er den mest påvirkelige gruppe, -1,5, hvilket svarer til at uddannelsesdeltagelsen for denne gruppe stiger med 1,5 pct. hvis beskæftigelsen falder med 1 pct. blandt de 15-39-årige. Denne sammenhæng skal dog ses i lyset af, at mænds uddannelsesdeltagelse i udgangspunktet er lavere end kvinders, hvilket betyder, at de relative ændringer for mænd alt andet lige er større for mænd end for kvinder.

Figur 10 Sammenhæng mellem uddannelse og økonomisk udvikling for mænd og kvinder fordelt på forskellige aldersgrupper

Flere studerende uden erhvervsarbejde

For mange er valget mellem uddannelse og beskæftigelse ikke et enten eller, og mange studerende har erhvervsarbejde ved siden af studierne. De unge har ofte fritidsjob som fx butikshjælpere, mens de studerende ved videregående uddannelser kan have studierelevant arbejde. Ældre studerende er måske allerede i job og er afhængige af indkomsten fra erhvervsarbejde.

Den økonomiske udvikling har imidlertid betydet, at det er sværere få et studiejob. På trods af den store stigning i antallet af studerende, så er antallet af studerende med erhvervsarbejde næsten uændret i perioden fra 2005 til 2015. Antallet af studerende uden erhvervsarbejde stiger i samme periode fra 138.000 til 244.000 personer.

Lavkonjunktoren efter 2008 betyder isoleret set, at antallet af studerende uden erhvervsarbejde stiger med knap 41.000 personer, hvorimod antallet med erhvervsarbejde falder med 14.000 personer. Den økonomiske krises effekt på arbejdsstyrken er dermed kraftigere end effekten på det samlede antal uddannelsessøgende.

Demografien bidrager med en stigning i antallet af studerende uden og med erhvervsarbejde på henholdsvis 23.000 og 46.000 personer. De store årgange og den økonomiske afmatning kan tilsammen forklare næsten hele stigningen i gruppen af studerende med erhvervsarbejde i perioden 2005 til 2015. Der er kun godt halvdelen af stigningen i antallet af studerende uden erhvervsarbejde, som kan forklares af discouraged worker-effekter.²

Andre årsager til stigningen i antallet af studerende

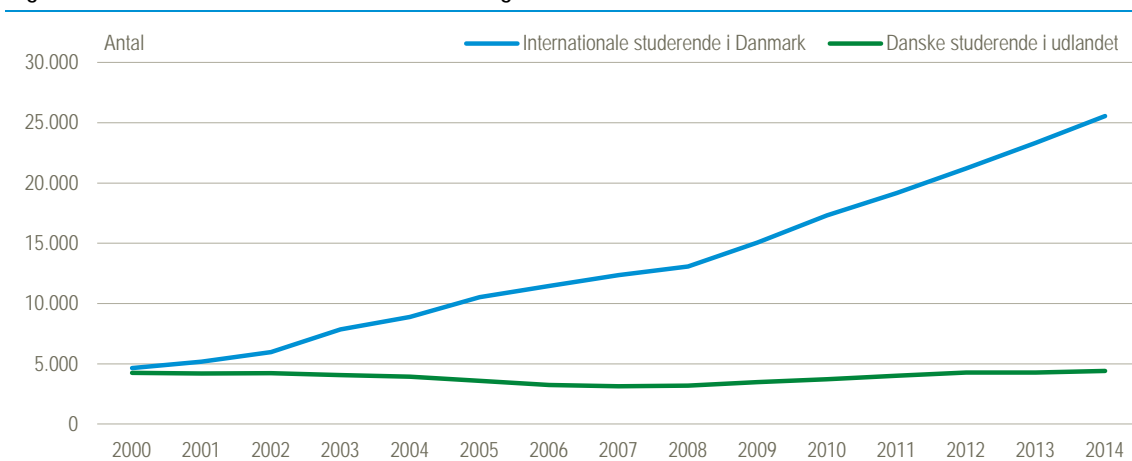
Denne analyse har været koncentreret om betydningen af den demografiske og økonomiske udvikling fra 2005 til 2015, hvor der er anvendt en forenklet forklaringsmodel. Andre forhold såsom flere internationale studerende og reformer af uddannelses- og overførelsessystemet kan også have påvirket udviklingen, men disse forholds betydning er svære at kvantificere.

Flere internationale studerende

En mulig forklaring på det stigende antal uddannelsessøgende er, at flere udenlandske studerende vælger at tage hele deres uddannelse i Danmark. Fra 2005 til 2014, som er det seneste år med data, er antallet af internationale studerende, der tager en uddannelse i Danmark, steget med 15.000 personer og udgør 25.500 personer i 2014.

Samtidig vælger en del danskere at tage deres uddannelse i udlandet, og i samme periode er antallet af danske studerende i udlandet steget med 800 personer til 4.400 personer i 2014. Antallet af internationale studerende i Danmark er således steget markant mere end antallet af danske studerende i udlandet fra 2005 til 2014, jf. figur 11.³ Flere internationale studerende i Danmark kan således også forklare en betydelig del af stigningen i det samlede antal personer i uddannelse.

Figur 11 Internationale studerende i Danmark og danske studerende i udlandet

Anm.: Figuren omfatter kun personer på en hel uddannelse.

Kilde: Styrelsen for Universiteter og Internationalisering.

² Du kan læse mere om udviklingen i metodenotatet "Analyse af uddannelsesaktiviteten" [her](#).

³ Danske udvekslingsstuderende (dvs. personer der tager et meritgivende studieophold i udlandet) indgår fortsat i opgørelsen af personer i gang med en uddannelse i Danmark, mens internationale udvekslingsstuderende i Danmark *ikke* indgår i denne opgørelse. Det betyder, at udviklingen i antallet af udvekslingsstuderende ikke har betydning for antallet af personer i gang med en uddannelse i Danmark.

Større fokus på uddannelse

At flere vælger at tage en uddannelse kan også hænge sammen med, at der er kommet større fokus på betydningen af at have en uddannelse uafhængigt af krisen, da arbejdsmarkedet i stigende omfang efterspørger uddannet arbejdskraft.

Den større efterspørgsel efter uddannet arbejdskraft skal blandt andet ses i lyset af den stigende globalisering og internationale arbejdsdeling, hvor produktionen i større omfang specialiseres. Lande som fx Danmark med et relativt højt uddannelsesniveau producerer og eksporterer i højere grad uddannelsesintensive varer og tjenester. Samtidigt importeres der i højere grad varer og tjenester, der er intensive i lavtuddannet arbejdskraft.

Reformer kan også bidrage til udviklingen

Det større fokus på uddannelse skal også ses i sammenhæng med, at der gennem de seneste ti år er gennemført en række reformer mv. med fokus på blandt andet uddannelse. Disse reformer kan have påvirket antallet af personer i uddannelse. De vigtigste reformer inkluderer:

- Velfærdsaftalen fra 2006 indeholdte en målsætning om, at flere skulle have en ungdomsuddannelse og videregående uddannelse. Samtidigt blev der også aftalt en række tiltag, der skulle få de studerende hurtigere igennem uddannelserne.
- Reformpakke 2020 fra 2011 indeholdte initiativer, der skulle få studerende hurtigere igennem uddannelserne. Det indebar indførelse af Start-SU og studiestartslån, at fribeløbet blev forhøjet samt at SU begrænses til normeret tid og at der indføres en kontant bonus til de studerende, der starter tidligt og kommer hurtigere igennem deres uddannelse.
- Kontanthjælpsreformen fra 2013 betød blandt andet, at kontanthjælpen blev afskaffet for unge under 30 år uden uddannelse og erstattet af uddannelseshjælp, der ligger på niveau med SU'en. Alle unge under 30 år uden uddannelse får desuden et uddannelsespålæg. For unge, der kan starte på en uddannelse, betyder det, at de skal gå i gang med en uddannelse hurtigst muligt.
- Reformen af SU-systemet fra 2013 indebar blandt andet, at hjemmeboende ikke får så meget i SU som hidtil, og at der blev stillet højere krav til at blive færdig med uddannelsen på normeret tid. Herudover blev det såkaldte SU-loft hævet, så studerende må tjene 2.500 kr. mere om måneden uden fradrag i deres SU.
- Med reformen af erhvervsuddannelserne fra 2014 indføres der blandt andet adgangskrav til erhvervsuddannelserne, talentspor, efteruddannelse af underviserne og flere undervisningstimer.

De reformer, der er blevet gennemført de seneste ti år, kan have været med til at øge antallet af personer i uddannelse. Det gælder fx målsætningen i Velfærdsaftalen om at flere skal have en ungdomsuddannelse eller videregående uddannelse samt de reformer, der reducerer størrelsen af overførselsindkomsterne relativt til SU'en.

Men samtidigt kan initiativer, der får de studerende hurtigere igennem uddannelse, isoleret set trække i den anden retning og reducere antallet af studerende. Det kan derfor være svært at fastslå, hvordan de seneste års uddannelsespolitiske tiltag har påvirket antallet af personer i uddannelse.

Det skal desuden bemærkes, at flere af reformerne først er blevet aftalt inden for de seneste år, og derfor kun i begrænset omfang kan have påvirket stigningen i antallet af studerende. Det gælder eksempelvis kontanthjælpsreformen og SU-reformen fra 2013 samt reformen af erhvervsuddannelserne fra 2014. Hertil kommer at reformerne kun har effekt på en relativt begrænset gruppe af personer.